

вах політики відкритого доступу до українських історичних праць у мережі Інтернет.

Подальші дослідження історіографії Дмитра Марковича можуть надати інформацію про його внесок у національно-культурне відродження України та винайти нові дані про роль українських інтелектуалів у визвольному русі на Вінниччині. Вивчення діяльності Д. Марковича може допомогти краще зрозуміти історію України в період національно-культурного відродження та визвольного руху перших десятиліть ХХ ст.

Джерела та література

1. Засенко О. «Треба жити по-новому, люблячи людей...» Маркович Д. *По стінах та хуторах*. Київ: Дніпро, 1991. С. 454.
2. Рекрут В. П. Вінницький етап державотворчої діяльності Дмитра Марковича (1918–1919 рр.). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Історія. 2007. Вип. 12. С. 221–224.
3. Рекрут В. П. «Із людьми і для людей...» (Дмитро Маркович у українському національно-визвольному русі: кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Вінниця: Вид. Балук І. Б., 2006. 408 с.
4. Панченко С. А. Творчість Дмитра Марковича у контексті розвитку українського літературного процесу кінця ХІХ – початку ХХ ст.: дис. ... канд. філолог, наук. Запоріжжя, 2000. 160 с.
5. Покальчук В. Дмитро Маркович. *Плуг*. 1928. № 11. URL: <http://escriptorium.univer.kharkov.ua/handle/1237075002/3096>
6. Островський В. Дмитро Маркович: матеріали до біографії. *Русалка Дністровая: літ.-краєзн. зб.* / ред. М. Каменюк. Вінниця, 2013. С. 171–173.
7. Дмитро Васильович Маркович. 1848–1918. Із приводу 70 літ з дня народження і 40 літ громадської і літературної роботи. *Комашня*. 1918. № 42–44.
8. Хращевський М. До біографії Д. Марковича. *Запорізький історико-філологічний відділ ВУАН*. Кн. 25. Київ. 1929. 286 с.
9. Шпильова Л., Станович М. Я ніколи не забував про свій народ. *Вінниччина*. 1992. 28 листопада, 5, 19, 26 грудня.

Басько Роман

Донецький національний університет імені Василя Стуса

УРОДЖЕНЕЦЬ УЕЛЬСУ В ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ДОНБАСУ. ДЖОН ЮЗ

Ключові слова: Джон Юз, Донбас, промисловість.

Keywords: John Hughes, Donbass, industry.

Процеси індустріалізації на території України проходили досить повільно. Неабияким поштовхом до розвитку промисловості стала поразка Російської імперії в Кримській війні, що поставила на порядок денний проведення реформи 1861 р., яка, скасувавши кріпацтво, дала можливість створити ринок вільнонайманої праці, що привяло б залученню її в галузі промисловості. Зі свого боку, у США, Великій Британії та Франції до 40-х рр. ХІХ ст. промисловий переворот підходив до свого закінчення, тому відтік досвідчених кадрів за межі цих країн задля того, щоб побудувати власні підприємства, був лише питанням часу. Такі події не минули й Російської імперії, яка значно відставала від європейських країн у промисловості, проте мала значні перспективи.

Із 70-х рр. ХХ ст. в Донецький регіон інтенсивно проникав іноземний капітал [3, 93]. Одним із центрів його зосередження стала територія сучасної Донеччини, де було виявлено значні поклади корисних копалин. Цей аспект прискорив темпи розвитку не лише вугільнодобувної, але й залізорудної та металопрокатної галузей. Розробка власних надр дала змогу відійти від імпорту і стати більш незалежними у виробництві залізопрокатної продукції й кам'яного вугілля. Сукупність цих факторів зумовила виникнення акціонерних товариств, які очолювали вітчизняні, та іноземні представники. Серед них – «Дніпровське товариство», яке активно взаємодіяло з бельгійською компанією «Джон Кокерілл», «Південно-російське товариство», в якому панував французький капітал, «Новоросійське товариство» [3, 65, 77–78, 82].

Діяльність останнього пов'язують з ім'ям Джона Юза, який прибув на Донбас із Великої Британії. Знання про цю постать сприятиме науковому інтересу до історії Донецького регіону, який наразі потерпає від російського агресора. А досвід залучення іноземного капіталу до розбудови промисловості прислужиться у відбудові української промисловості в сучасних реаліях.

Потреба значної кількості працівників для роботи на підприємствах викликала потребу розбудови невеликого робітничого поселення, яке згодом завдяки успішному перебігу справ, збільшенню обсягів виробництва, накопичення значного капіталу привело до розбудови цього поселення, яке з часом перетворилося на повноцінне місто, що назвали Юзівкою (нині це місто Донецьк).

На момент прибуття до приазовського степу Джон Юз уже мав значний досвід у розвитку власної справи у галузі машинобудування. Одним із ключових факторів визначення виду його діяльності було те, що його батько був інженером на залізоплавильному заводі у містечку Мертір-Тідвіл. Освіту він здобув у домашніх умовах, після чого розпочав працювати на заводі у свого батька, що посприяло усвідомленню нюансів цієї галузі та набуттю практичних навичок. Бажання прогресувати в цій галузі сприяло розвитку в ній. Уже в 1852 р. Джон Юз придбав ковальський завод у Ньюпорті, але коли місто набуло чітких обрисів портового міста, він перепрофілював свій завод на виробництво устаткування для кораблів, насамперед ланцюгів та якорів, паралельно працюючи над удосконаленням парових двигунів і збільшенням ефективності заводу. Уже через 8 років він став президентом «Millwall Iron Works & Shipbuilding Company» [1, 109–110]. На цьому етапі Джон Юз продемонстрував уміння аналізувати потреби ринку, особливості регіону та визначати життєво необхідні елементи в ньому, а отже, – ефективно здійснювати управлінську діяльність. Джон Юз залучився до технічного розвитку військово-морських сил, внаслідок чого розголос про підприємця поширився всією Європою.

Не дивно, що російський уряд, прагнучи індустріалізувати країну, запросив Джона Юза до реконструкції Путилівського заводу, проте підприємця зацікавила інша перспектива – спорудження у донецькому степу металургійного підприємства, на чому він добре знався. Із власних переконань та амбіцій він узявся за цю досить ризиковану справу, уклав відповідні документи із російським урядом і вирушив на терени Донбасу. Регіон помітно контрастував із загальною картиною його батьківщини, втім це дарувало можливість вибудувати власне ім'я в

цьому регіоні та втілити в життя власні плани. Викупивши концесію у С. Кочубея та утворивши «Новоросійське товариство кам'яновугільного, залізорозного та рейкового виробництва», він розпочав роботу над зведенням металургійного заводу [2, 41]. Із Британії, окрім необхідного обладнання, було завезено близько сотні фахівців із цієї галузі. Перший запуск збудованої доменної печі відбувся у 1871 р. і виявився невдалим. Перебудувавши та удосконаливши домну, її було запущено вдруге в лютому наступного року, цього разу вже успішно [2, 43]. Так було покладено початок безперервній виплавці сталі та розвитку регіону із поступовим формуванням Юзівки.

За невеликий проміжок часу Юзівський металургійний завод перетворився на один із передових постачальників сталі з повним циклом її виробництва аж до 1910 р., коли почали спадати темпи виробництва в усіх галузях. Водночас вигідне географічне положення заводу давало змогу ефективно експортувати вироблені товари за кордон [2, 44–45]. Дж. Юз бажав посилити власні позиції у регіоні, а також зробити виробництво сталі ще ефективнішим через розробку залізрудних родовищ поблизу Кривбасу. Проте ці задуми не були втілені в реальність через його смерть у 1889 р. [1, 29].

Отже, постать Джона Юза слугує прикладом не лише досвідченого інженера, а й успішного підприємця, який став одним із причетних до розбудови індустріального Донбасу. Цьому посприяли кілька факторів: багаті родовища корисних копалин; вигідне географічне розташування регіону, зокрема близькість моря; залучення новітніх технологій; сприятлива політика щодо іноземного капіталу. Вирішальним чинником стала постать підприємця Джона Юза, який мав значний досвід у металургійній справі та прагнув нових можливостей. Орієнтуючись на донецьку історію валійського промисловця понад сторічної давнини, можна використати елементи його досвіду у сучасній повоєнній відбудові Донеччини. Ефективні кроки з боку влади та створення ефективних умов для залучення іноземних інвестицій, а також особиста ініціативність можуть надати можливість успішної відбудови промисловості та регіону загалом.

Джерела та література

1. Гайдук В. А. Юз і Юзівка. Донецьк: Фірма «Кардінал», 2000. 315 с.
2. Донік О. М. Із історії індустріального освоєння Донбасу (XIX – початок ХХ ст.). Київ: Інститут історії України, 2014. 60 с.
3. Куліков В. Підприємства й суспільство в заводських і шахтарських поселеннях Донбасу та Придніпров'я в 1870–1917 рр. Харків: Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 400 с.